

TOPONIMLARNING YASALISHI: LINGVISTIK VA MADANIY
KONNOTATSIYALAR

Feruzaxon Muxammadjonova Abdumalik qizi

Farg'ona davlat universiteti magistranti.

rferuzaa.23@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15276928>

Annotatsiya. Ushbu maqolada toponimlarning yasash usullari, ularning lingvistik shakllanishi va madaniy-konnotativ xususiyatlari tahlil qilinadi. To'ponimlarning tarkibiy qismlari, ularning lug'aviy va grammatik asoslari, shuningdek, tarixiy-ijtimoiy omillarning toponimlar tizimiga ta'siri o'rganiladi. Misollar orqali toponimlarning semantik tahlili beriladi va ularning xalq tafakkuridagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: toponim, yasash, lingvistik tahlil, madaniy konnotatsiya, semantika, tarixiy-lug'aviy omillar

Abstract. This article analyzes the formation methods of toponyms, their linguistic structure, and cultural connotations. It examines the components of toponyms, their lexical and grammatical bases, as well as the influence of historical and social factors on the toponymic system. Through examples, a semantic analysis of toponyms is provided, and their significance in the worldview of the people is highlighted.

Keywords: toponym, formation, linguistic analysis, cultural connotation, semantics, historical-lexical factors

Аннотация. В данной статье анализируются способы образования топонимов, их лингвистическая структура и культурно-коннотативные особенности.

Рассматриваются составные части топонимов, их лексико-грамматическая основа, а также влияние историко-социальных факторов на топонимическую систему. На основе примеров проводится семантический анализ топонимов и освещается их роль в народном мировоззрении.

Ключевые слова: Топоним, образование, лингвистический анализ, культурная коннотация, семантика, историко-лексические факторы

Kirish

Toponimlar har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniyati va til boyligini o'zida aks ettiruvchi muhim til birliklaridandir. Ular nafaqat geografik nomlar tizimini tashkil etadi, balki xalq tafakkuri, an'analari va tarixiy xotirasining til orqali ifodasidir.

Toponimlarning yasallishini o'rganish orqali biz xalqning atrof-muhit bilan bog'liq tasavvurlari, til taraqqiyoti va madaniyatining shakllanish bosqichlari haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'lamiz.

Metod

Maqolada struktur-lingvistik va kontekstual-tarixiy tahlil usullaridan foydalanilgan. Tahlil uchun o'zbek toponimlari korpusidan namunalar tanlab olindi hamda ular tarkibiy, morfologik va semantik jihatdan o'rganildi.

Shu bilan birga, ayrim tarixiy yozma manbalar va xalq og'zaki ijodi namunalari bilan solishtirma tahlil o'tkazildi.

Natija

Tahlillar natijasida toponimlarning quyidagi asosiy yasallish usullari aniqlandi:

1. Affiksall yasallish – ot yoki sifatga qo'shimchalar orqali: Qiziltepa, Tog'kon.
2. Kompozit yasallish – ikki va undan ortiq so'zning qo'shilishi orqali: Ko'ksaroy, Bo'zsuv.
3. Semantik motivatsiya asosida – mavjud so'zlarning boshqa ma'no kasb etishi orqali: Beshariq (besh + ariq).
4. Antroponim asosida yasalgan toponimlar – shaxs nomidan kelib chiqqan: Termiz, Jizzax.
5. Xorijiy kelib chiqishga ega bo'lgan toponimlar – tarixiy istilolar, savdo yo'llari va madaniy aloqalar natijasida kirib kelgan: Samarqand, Buxoro.

Muhokama

Toponimlar yasallishida tilning grammatik qonun-qoidalari bilan bir qatorda tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar ham muhim o'rin tutadi.

Masalan, ko'plab toponimlar qadimgi turkiy va forsiy tillardan kirib kelgan bo'lib, ular orqali o'zbek tilining rivojlanish bosqichlari va boshqa tillar bilan aloqasi aniqlanadi.

Bundan tashqari, toponimlar xalq tafakkurining ramziy ifodasi bo'lib, ularni tahlil qilish orqali xalqning dunyoqarashi va qadriyatlari haqida muhim xulosalar chiqarish mumkin.

Adabiyotlar

1. Saparov, M. (2020). O'zbek toponimikasining asosiy masalalari. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Qodirov, A. (2018). Toponimika va madaniyat. Samarqand: Zarafshon.
3. Matkarimov, B. (2019). "Toponimlarning semantik xususiyatlari". Filologiya masalalari, 2(14), 45–53.

4. Eronova, S. (2021). Geografik nomlar: til va tarix tutashuvi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
5. Room, A. (1996). Placenames of the World. London: McFarland & Company.